

ISMA INFORMĀCIJAS
SISTĒMU
MENEDŽMENTA
ANNO 1994 AUGSTSKOLA

ISMA University of Applied Sciences

International scientific conference

**THEORETICAL FOUNDATIONS OF LAW,
PUBLIC MANAGEMENT AND PRACTICE
OF THEIR APPLICATION**

December 25–26, 2024

IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING

2024

HEAD OF ORGANISING COMMITTEE

Romans Djakons, Dr.sc.ing., Professor, Academician, President of ISMA University of Applied Sciences.

Each author is responsible for content and formation of his/her materials.

The reference is mandatory in case of republishing or citation.

International scientific conference “**Theoretical foundations of law, public management and practice of their application**” : conference proceedings (December 25–26, 2024. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. 288 pages.

CONTENTS

SECTION 1. HISTORY AND THEORY OF LAW AND STATE

The place and role of court precedent in the legal system of Ukraine

Bibik A. A.10

Historical materialism as a relevant methodology of scientific knowledge:
overview of modern European political and legal thought

Zhuk N. A.15

From the problem of understanding consciousness to legal consciousness

Mytrofanov I. I.20

SECTION 2. CONSTITUTIONAL AND MUNICIPAL LAW

Suspension by the President of Ukraine of acts of the Cabinet of Ministers
of Ukraine in the context of executive power dualism: purpose, practice,
and need for regulation

Berko S. T.25

Multilevel System of Social Dialogue in EU Countries

Padalka A. V.29

Цифрові права в умовах сучасних викликів: правове регулювання,
трансформації та обмеження

Rychka D. O., Bogatyr M. Ye.33

The electoral system in Ukraine: the search for an optimal model

Tsekhmister Ye. V.37

SECTION 3. CIVIL LAW AND CIVIL PROCEDURE.

FAMILY LAW

Legal regulation of legal practice in Croatia

Mozhaikina O. S., Koliada S. V., Lishchuk O. V.40

Electronic evidence as a means of proof in disputes arising
from the legal relationship of leasing agricultural land

Moroz O. V.44

SECTION 4. ECONOMIC LAW AND ECONOMIC PROCEDURE

Functioning of the ‘Electronic Office’ and ‘Electronic Court’ Subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunication System and Perspectives for the Implementation of Artificial Intelligence in the Justice System of Ukraine

Bohatchuk D. P......48

Regarding the legal aspect of tourist activity

Dyshkantiuk Yu. I......52

Legal regulation of state support of small and medium-sized businesses in Ukraine: challenges and prospects

Yakovenkov S. S......56

SECTION 5. LABOR LAW AND SOCIAL WELFARE LAW

Social protection of prisoners of war and their family members: analysis of legislative approaches

Buchko D. V., Chichkan M. V......60

Features of protection of the right to work of a person who has occurred an occupational disease

Hrebenar O. V......65

On the universalization of the right to work for persons with disabilities

Gryn N. V......68

Legal regulation of employee protection guarantees for dignified treatment: European dimension

Laktionov I. V......73

SECTION 6. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE.

FINANCE LAW. INFORMATION LAW

Sources of ensuring the expansion of the availability of medical care in the period of post-war recovery and reconstruction of Ukraine

Bilan S. Yu......78

Principles of administrative law regulation of using information technologies in life safety

Bondar D. V......83

Eculiarities of the administrative and legal status of a judge of the Supreme Court Vainer Ye. Ye.	89
Administrative and legal control of transport safety in Ukraine Hlazkov A. S.	91
Administrative and legal principles of the formation of state policy regarding the fight against gaming addiction (ludomania) by the Cabinet of Ministers of Ukraine Denysenko O. E.	94
Peculiarities of personal income tax administration on gambling and lottery winnings in Ukraine Yevsieiev D. I.	99
The State Tax Service as a subject of ensuring the control function of the state Yeromenko V. P.	103
classification of signs of administrative liability for violations of rules in the field of general secondary education Zhukova I. V.	106
On the issue of changing the management paradigm regarding the administrative and legal policy of Ukraine in the social security sphere Kropyvnytskyi M. O.	109
Theoretical and legal approaches to determining the statutory support for the activities of territorial centers of recruitment and social support Ludchenko M. L.	113
Adapting national legislation to EU law on legal support for E-government development Oksiutenko K. V.	116
Ethics and integrity of civil servants of customs bodies as a means of preventing corruption risks during customs procedures: administrative and legal aspect Pai I. I.	121
Methodology of scientific knowledge of the essence of the principle of reasonableness in administrative-procedural legal relations Platonov I. M.	125

Legal regulation of social relations in the use of information technology in the United States	
Serebro M. V.	128
Characteristics of Ukrainian legislation in the field of civil security	
Sotska A. M.	133
General principles of digital development of administrative services in Ukraine	
Terela M. A.	137

SECTION 7. CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY.

CRIMINAL AND PENAL LAW

Some aspects of the use of non-causal connections in criminal law	
Benkivsky V. O.	142
The legal basis for countering cybercrime in Ukraine: an in-depth analysis	
Dryzhakova D. Yu.	144
Criminal liability for the unauthorized dissemination of information about the transfer or movement of weapons, armaments, and ammunition to Ukraine, the movement, relocation, or deployment of the Armed Forces of Ukraine or other military formations established in accordance with Ukrainian law, committed under conditions of martial law or a state of emergency	
Zainullin D. R.	149
Serious consequences as a sign of a criminal offense provided for in Article 247 of the Criminal Code of Ukraine	
Omelchenko O. I.	153
Criminal liability for cruelty to animals regulatory and legal support	
Semko M. M.	158

SECTION 8. CRIMINAL PROCEDURE AND CRIMINALISTICS

Conceptual specifics of conducting covert investigative (search) actions	
Bekhter A. R., Predmestnikov O. G.	162
The rights of a specialist related to personal identification	
Kaviera T. P.	166

Some procedural and criminalistic aspects of the interrogation
of the accused

Myroshnychenko Yu. M.170

The institute of examination in criminal proceedings: problems that
do not disappear

Ryashko O. V., Komissarchuk Y. A., Stetsyk B. V......174

SECTION 9. EUROPEAN UNION LAW. INTERNATIONAL LAW AND COMPARATIVE LAW

International legal responsibility of the russian federation
for property damage caused to Ukraine as a result of armed aggression

Borys T. T.179

International cooperation in criminal proceedings: concept and importance

Zubenko S. Ye......184

Interpretation of international law norms in accordance with the Vienna
convention on the law of international treaties

Mailunts A. E.188

The 1925 Protocol on the prohibition of chemical weapons as an element
of the development of international legal regime of prohibition of chemical
weapons

Plotnikov O. V.192

Establishment and development of the European civil service

Ponomarev S. M.195

From nuclear disarmament to military aid: an international legal analysis
of Ukraine's right to self-defense in response to russian aggression

Statsenko A. V.199

Some thoughts regarding implementation of reforms
in guardianship laws in Qatar

Taylor A. V......204

SECTION 10. MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Territorial branding as a tool for improving the efficiency
of public administration

Androshchuk I. O......208

information warfare in the paradigm of strategic resilience in public administration	
Karasayev S. U.	211
Installation and dismantling the monument of Catherine II in Odesa: public-administrative aspect	
Kartashov A. H.	216
Mini-publics as a tool of deliberative democracy: historical foundations and prospects for Ukraine	
Paseniuk K. O.	222
Analytical support for public procurement: theoretical foundations, methodology, and practical application in the system of public administration in Ukraine	
Pitel N. S.	226
Organizational and legal principles and prospects for the development of digitalization as a public administration tool	
Pomaza-Ponomarenko A. L., Taraduda D. V., Semiletov O. S.	232
Strategies of business management and technologies of administrative activities	
Riabovolyk T. F.	236
Discursive strategies of information policy in the context of transforming the system of public administration: challenges of the digital era	
Savosko T. O.	240
On the study of legal component of the nuclear energy and nuclear industry development in the post-war energy system of Ukraine	
Saliuk-Kravchenko O. O.	245
 SECTION 11. CIVIL SERVICE AND PUBLIC ADMINISTRATION	
Civil service in wartime: reforms as a path to restoring trust and stability	
Ivanchenko A. V.	249
National doctrine for the development of the principle of independence of the prosecutor's office	
Korniushchenko S. S.	254

SECTION 12. PUBLIC ADMINISTRATION IN NATIONAL SECURITY AND PROTECTION OF PUBLIC ORDER

Innovative mechanisms of public-private partnership in the field of civil protection: military realities

Bielikh I. V.260

Tasks and features of the legal service of the State Border Service of Ukraine

Rybytska O. M., Tarasov M. Yu.265

SECTION 13. TOPICAL ISSUES OF JURIDICAL SCIENCE

Signs of administrative and legal regulation of the state's digital policy

Terela M. A.268

Political and legal aspects of motivating legal activity

Liuklian M. B.272

Classification of forms of public participation in the formation of state customs policy

Yaromii I. V.275

The place of the state bureau of investigation in the system of preventing war crime

Kropyvnytskyi O. M.278

Pre-trial procedure for settling a public law dispute and the right to a fair trial

Lukoshkina Yu. Yu.281

Judicial protection of the rights of war victims: challenges of proof in compensation for moral damage in civil proceedings

Spasova K. I.284

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-67>

**JUDICIAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF WAR VICTIMS:
CHALLENGES OF PROOF IN COMPENSATION FOR MORAL
DAMAGE IN CIVIL PROCEEDINGS**

**СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ ВІДШКОДУВАННІ
МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Spasova K. I.

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of
the Department of Civil Law,
National University
“Odesa Law Academy”
Odesa, Ukrain*

Спасова К. І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Війна спричиняє масштабні порушення прав людини, зокрема призводить до фізичних і моральних страждань мирного населення. Постраждали від воєнних дій особи мають право на відшкодування завданої їм шкоди, у тому числі моральної. Проте судовий захист таких прав стикається з низкою проблем, серед яких складність доказування моральних страждань, визначення розміру компенсації, а також ідентифікація осіб чи структур, які несуть відповідальність за завдану шкоду. У цих умовах розробка ефективних механізмів судового захисту постраждалих є важливим завданням правової науки та практики.

Особливої актуальності питання доказування моральної шкоди набуває в умовах сучасного міжнародного та національного правозастосування. Судова практика у подібних справах ще не є усталеною, а наявні правові механізми потребують удосконалення. Важливими залишаються питання визначення належних доказів, критеріїв оцінки моральної шкоди та можливих джерел фінансування її компенсації. Дослідження цих аспектів сприятиме підвищенню ефективності судового захисту прав постраждалих від війни та забезпеченню їх справедливого відшкодування.

Поняття «постраждалі від війни» охоплює в собі осіб, які зазнали фізичних, матеріальних або моральних втрат унаслідок збройного конфлікту. У межах цивільного судочинства вони можуть претендувати

на захист низки прав, як майнових, що включають відшкодування збитків, завданих руйнуванням житла, транспортних засобів, підприємств, втратою джерела доходу тощо, так і немайнових, зокрема відшкодування моральної шкоди у зв'язку з пережитими стражданнями, фізичним чи психологічним болем, втратою рідних, забезпечення захисту права на особисту безпеку та честь, що включає відновлення репутації у разі неправомірного звинувачення та компенсацію за порушення особистих немайнових прав, на чому і буде зосереджено дане дослідження.

Доказування у справах про відшкодування моральної шкоди є складним процесом, оскільки немає об'єктивних критеріїв для оцінки її розміру, а також чітких стандартів доведення [1, С. 58]. Основна проблема полягає в тому, що моральна шкода має нематеріальний характер і її наслідки проявляються індивідуально для кожної особи. Судова практика в Україні та міжнародні правові стандарти підтверджують, що заявник має довести сам факт завдання моральної шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між протиправними діями (або бездіяльністю) та її настанням, а також обґрунтувати розмір відшкодування.

Особливо складним є питання доказування моральної шкоди для постраждалих від війни. З одного боку, очевидно, що бойові дії, вимушене переселення, втрата близьких або пережитий страх завдають істотних психоемоційних страждань. З іншого боку, суди часто вимагають документальних підтверджень у вигляді медичних висновків, психологічних експертиз, показань свідків, що не завжди є можливим в умовах війни. Наприклад, у справах щодо вимушених переселенців проблемою є відсутність доказів того, що саме дії агресора стали причиною їхніх страждань, особливо коли немає офіційних висновків державних органів щодо конкретного епізоду військових дій.

Судова практика у справах про відшкодування моральної шкоди демонструє різний підхід до питання доказування, що обумовлено як специфікою правозастосування, так і недостатньою уніфікованістю правових норм. В Україні суди, розглядаючи справи про моральну шкоду, керуються нормами Цивільного кодексу України, Цивільного процесуального кодексу, а також практикою Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Водночас відсутність чітких критеріїв визначення розміру компенсації та складнощі з наданням доказів моральної шкоди створюють труднощі у винесенні прогнозованих рішень.

Українські суди у справах, що стосуються військових злочинів та збройної агресії, визнають складність доказування моральної шкоди як у частині встановлення самого факту її завдання, так і визначення її розміру. Так, у постанові Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19 розглянуто питання про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії Російської Федерації [2]. Позивачка, діючи в інтересах своїх малолітніх дітей, звернулася з позовом про стягнення моральної шкоди, обґрунтовуючи це тим, що її чоловік і батько дітей загинув під час бойових дій на сході України. Верховний Суд зазначив, що національні суди мають право розглядати такі позови, незважаючи на імунітет іноземної держави, якщо справа стосується порушення імперативних норм міжнародного права (*jus cogens*), зокрема заборони агресії. Суд також підкреслив, що факт збройної агресії та її наслідки є загальновідомими, тому не потребують додаткового доказування. Це рішення є важливим прецедентом у контексті відшкодування моральної шкоди жертвам збройного конфлікту та свідчить про готовність національних судів захищати права своїх громадян, навіть за відсутності чітких механізмів виконання рішень щодо іноземних держав.

Окремо варто відзначити вплив практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), який визнає, що моральна шкода у справах, пов'язаних із воєнними злочинами та порушеннями прав людини, є очевидною, а її компенсація має бути ефективною. Зокрема, у рішенні Великої Палати ЄСПЛ від 25 червня 2024 року у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» (заяви № 20958/14 та № 38334/18) [3] суд встановив численні порушення прав людини, включаючи право на життя та заборону катування, що підкреслює необхідність ефективної компенсації моральної шкоди жертвам таких порушень. Це рішення свідчить про необхідність гармонізації національної судової практики з міжнародними стандартами, встановленими ЄСПЛ.

Дослідження судового захисту прав постраждалих від війни виявляє значні труднощі у доказуванні моральної шкоди, зокрема через відсутність чітких критеріїв для її оцінки та складнощі з наданням доказів, що ускладнює процес відшкодування. Важливими проблемами залишаються визначення розміру компенсації, недостатня уніфікація правових норм та відсутність єдиних стандартів оцінки шкоди. Судова практика в Україні та міжнародні стандарти вказують на необхідність вдосконалення правових механізмів для ефективного захисту прав постраждалих.

Для підвищення ефективності судового захисту важливо спростити процедури доказування моральної шкоди, створити чіткі механізми оцінки її розміру та активніше застосовувати міжнародні стандарти, зокрема практику Європейського суду з прав людини. Це дозволить забезпечити справедливе відшкодування для постраждалих від війни та гармонізувати національну судову практику з міжнародними вимогами.

Література:

1. Фурса С. Я., Сліпченко О. І. Моральна шкода та її сприйняття під час війни: теорія, законодавство і судова практика. *Слово Національної школи суддів України*. 2023. № 1. С. 57-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2023_1_7.
2. Постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064>.
3. Рішенні Великої Палати ЄСПЛ від 25 червня 2024 року у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3885516-virok-espl-u-spravi-ukraina-proti-rosii-so-vstanoviv-sud-i-aki-naslidki-matime-risenna.html>